

BOJ PROTI BURŽOASNÍM PŘEŽITKŮM V POLSKÉ PEDAGOGICE

Dr VLASTIMIL UHER, Vyšší pedagogická škola, Opava.

Vývoj polské pedagogiky byl odlišný od naší i po druhé světové válce. Polská pedagogika měla příliš mnoho residuí ze své minulosti předválečné, jsouc zatížena nejen buržoasnými tendencemi, ale i tendencemi fašistickými a klerikálními. Překonat tyto názory nebylo snadným úkolem, a ten proto není ani dnes plně vyřešen. Hned po válce pokračovala polská pedagogika v těchže kolejích jako před válkou, s výjimkou tendencí fašistických. Vydávaly se četné práce, jež neměly se socialistickou pedagogikou vůbec nic společného. Tak vyšla samostatná práce o reakčním pedagogovi Deweyovi, ovšem ne kritická, nýbrž obdivná, vyšly práce, jež propagovaly skauting, vydávala se díla, zamořená sociologismem a ostatní buržoasní pavědou.

Všechno to se dělo v době, kdy se polská vláda snažila uvést zničené polské školství aspoň do vyhovujícího stavu, kdy bylo potřeba gigantické práce k nápravě škod hmotných i kulturních, jež byly zaviněny jak polským fašismem, tak krutou fašistickou okupací německou. Polští učitelé se vrhli do tohoto boje s opravdovým elánem, i když ne vždycky s plným pochopením politickým.

A tak zatím co se na jedné straně budovalo polské školství organizačně v duchu socialismu, pěstovala polská pedagogická věda stále »svou« teorii bez ohledu na to, že již neexistuje kapitalistické vykořisťování a že polská pedagogika a polští učitelé nepotřebují již buržoasních názorů. Teprve pohnáhlou se zbavuje i pedagogická theorie svých buržoasních přežitků a hledá, a nalézá svoje místo vedle vědy sovětské.

Tento vývoj se však neudál najednou a ani nebyl proveden bez obtíží. Polská pedagogika se nejdříve začala obírat sovětskou pedagogikou a čerpala z ní podněty ke své práci. Pozoruhodné je, že se to dalo mnohem pomaleji než u nás, jaksi mnohem nesměleji a opatrně. Pak se začaly hledat pokrokové tradice polské pedagogiky a konečně byla podrobena kritice buržoasní a fašistická pedagogika předválečná.¹⁾ Tato kritika ukázala, jak byla polská předválečná pedagogika závislá na pedagogice německé a americké, jak zde působil pragmatismus, personalismus a pedagogika »kulturní«, jaký vliv měl Kerschensteiner a Dewey, jaký vliv měl na polskou pedagogiku F. W. Förster svým náboženským a klerikálním pojetím atd.

¹⁾ Michal Szulkin: Pokrokové tradice v polské pedagogice, Zygmunt Myślakowski-Ignacy Szaniawski: Pedagogika a osvěta v Polsku v letech 1913—1939, oba články v čas. Nowa szkoła, roč. 1950, čís. 5.

Avšak ani potom nebylo mnohému, i když v jádře pokrokovému polskému pedagogovi úplně jasno, jaký je rozdíl mezi buržoasní pedagogikou a pedagogikou socialistickou. V mnoha článcích najdeme ještě objektivistické tendence, jinde poklonkování západní, zejména americké pedagogice, jinde opět zbytky sociologismu atd.²⁾

Teprve v poslední době má polská pedagogika výrazný charakter pokrokové socialistické vědy a vydavatelskou činností rozhodně předčí pedagogiku českou.

I v tomto rozvoji však musí polská pedagogika bojovat proti všem buržoasním přežitkům, jež leckde ještě vystrkují své růžky. Ukázali jsme již, že ještě po válce byla vydávána díla, zamořená buržoasními názory, a že osvobodit se od nich není snadné. Všeobecné názory, že je nutno překonat buržoasní přežitky, se ukázaly málo účinnými. Proto se podjal Marian Gluth záslužné práce.³⁾ Podrobil ostré a nesmlouvavé kritice nejrozšířenější učebnici didaktiky, která vyšla před válkou ve třech a po válce znovu v nepatrně opravených čtyřech vydáních, takže její sedmé vydání vyšlo ještě v roce 1948. Jsou to »Zasady nauczania« od Bogdana Nawroczyńskiego. Této knihy se ještě po válce užívalo jako vysokoškolské učebnice didaktiky i jako základní didaktické příručky na školách. Právě pro tuto rozšířenost a pro její reakčnost bylo nutno podrobit ji důkladné kritice. Článek si zaslouží naší pozornosti nejen svým obsahem, ale i metodou.⁴⁾ Autor tu krok za krokem ukazuje, v čem je kniha reakční, a tak vyvrací názory některých pedagogů, že prý i v této knize jsou dosud cenné kapitoly, pro které si stále ještě zaslouží pozornosti. .

Autor především ukazuje, jak byl Nawroczyński závislý na cizí, zejména na německé a americké pedagogice. Odhaluje jej jako eklektika, který vděčí za svoje názory, jak sám v knize doznává, zejména Barthovi, Deweyovi, Kerschensteinerovi, Sprangerovi, Meumannovi, Sternovi, Claparèdovi, Piagetovi a Hessenovi — čili celé falanzě reakčních buržoasních pedagogů, kteří (dodáváme my) byli kmotry názorů i mnoha našich buržoasních pedagogů. Nawroczyński se tu jeví jako prototyp buržoasního pedagoga, který hledá oporu u jiných, »světových autorů«; on sám nevytváří si samostatný názor, ani nepřináší sebemenší originální myšlenku.

Jako představitel buržoasní polské pedagogiky (byl znám za předmní-

2) Ještě roku 1948 vycházejí knihy J. Sosnowského »O výchově politické ve skautingu«, A. Kamińskiego »Vyučování a výchova metodou skautskou«, v článku W. Szczerby o problému formálního a materiálního vzdělání se autor nekriticky dovolává Nawroczyńskiego, Claparèda a Hessena (Nowa szkoła, 1949, čís. 10), v roce 1948 vydává J. Chałasiński »Społeczeństwo i wychowanie« v duchu buržoasní sociologie atd.

3) Domníváme se, že by se něco podobného mělo stát i u nás. Bylo by nutno analyzovat a na konkrétních dokladech ukázat, v čem spočívá reakčnost knih Příhodových, Vránových i Skořepovy Pušerty atd.

4) V časopise »Nowa szkoła«, 1953, 5, článek »Reakční teorie vyučování«.

chovské republiky i u nás, cituje jej Příhoda, jeho knihy byly v našich velkých ústředních pedagogických knihovnách) má Nawroczyński i všechny rysy tohoto typu. Gluth ukazuje především na jeho *eklekticismus a kosmopolitismus*. Dokázat eklekticismus u takového autora, jako byl Nawroczyński, nedá velkou namahu. Na každé stránce lze najít nesčetné dukazy. Stejně tak je tomu s jeho kosmopolitickými názory. Gluth se však obírá Nawroczyńského kosmopolitismem méně (domníváme se, že to je ke škodě věci) a více polemizuje s jeho názory na osobnost a na úlohu kultury, které jsou stejné jako jiné názory autorovy založené na německé »kulturní« pedagogice, která měla velmi blízko k fašismu, anebo s ním úplně splyvala.

Dále kritizuje Gluth Nawroczyńského »apolitičnost a nadtřídnost«. Nawroczyński tvrdil (ještě roku 1948!), že výchova nemá sloužit jednotlivým společenským třídám, ale celému společenství, čímž míní ovšem buržoasní společnost. Lépe se to pozná, jak ukazuje Gluth, na tom, jak autor stanoví úkol vzdělání: na jedné straně sjednocovat společnost výchovou mládeže, avšak současně ji diferencovat tím, že bude připravována pro určitá povolání. Vzorem takové výchovy je Nawroczyńskému americká pedagogika. Zatím co autor považuje americkou výchovu za sjednocující, neuvažuje týž způsobem o výchově sovětské, která prý chce sloužit jen jedné třídě, a to považuje Nawroczyński za nedostatek.

Gluth dále ukazuje, jak celou knihou prolíná protisovětská tendence, někde skrytá za »vědeckou kritičnost«, jinde otevřeně nepřátelská. Ptáme se jistě, jak je možné, že ještě v roce 1948 mohla vyjít taková kniha, a jak vysvětlit, že teprve roku 1953 je tato kniha po právu ostře kritisována? Lze to vysvětlit jediné tím, že nová polská pedagogika skutečně velmi dlouho hledala svou cestu, že se jen velmi pomalu osvobozovala z buržoasních názorů, které ji brzdily na cestě vpřed. Gluth správně ukazuje, že v nynějším lidově demokratickém Polsku je mnoho vědců, kteří zrevidovali nesprávné názory, jež zastávali za fašistického Polska, kdy se dali zatáhnout do protimarxistické a protisovětské fronty. Nawroczyński však mezi tyto vědce nepatří. Trvá na svých názorech dál.

Gluthova kritika ovšem nevyčerpává všechny nesprávné názory autorovy — k tomu by bylo potřebí nejméně celé knihy. Avšak podstatu knihy vystihl. A za to mu je jistě polská pedagogika vděčna. Našli se ovšem jednotlivci, kteří tvrdí, jak píše Gluth, že v knize Nawroczyńského je dost prvků, jež nepozbyly aktuálnosti. Gluth k tomu vtipně poznamenává: O charakteru knihy nerozhodují jednotlivosti, nýbrž celková její idea. Takovými prvky jsou na př. cihly ve stavitelství. Tak jako se z nich může postavit továrna na atomové bomby ve Spojených státech, tak z nich může být postaven Palác vědy a kultury ve Varšavě.

Zdá se, že takové kritiky bylo v polské pedagogice nezbytné třeba, tak jako bylo nutno u nás vyjasnit názory kritikou reformismu a jako by bylo nutno provést kritiku i mnoha děl z období buržoasní republiky. Sledujeme-li dnes knižní a časopiseckou produkci polské pedagogiky, vidíme, že

dnes má již jasnou a pevnou linii. Pracuje pedagogický institut, vydávají se časopisy, věnované problematice jednotlivých vyučovacích předmětů, vychází měsíčník »Szkoła i Dom« (kdy budeme mít i u nás časopis, věnovaný vztahům mezi školou a rodinou?), vydává se hodně překladů ze sovětské pedagogiky, ale vychází také poměrně hodně knih původních. Je tedy vidět, že po překonání všech obtíží kráčí socialistická polská pedagogika vstříc krásné budoucnosti.

(Pozn. pisatele: Co však u nás brání lepšímu poznání polské pedagogiky, je naprosto nedostatečné zásobování našeho knižního trhu polskými knihami. Polské časopisy docházejí velmi nepravidelně, takže na př. sehnat po celé republice kompletní ročníky časopisu »Nowa szkoła« je zcela nemožné. Stejně tak není možno si obstarat běžné vycházející polské knihy. Naše knihkupectví nevyřizují objednávky ani po půl roce, a to ani tehdy, jsou-li objednávky učiněny vědeckými knihovnami. Je třeba zjednat v tom důkladnou nápravu!)